

Urbani protesti u Novom Zagrebu: Zašto dolazi do organiziranja urbanih protesta u Novom Zagrebu? Procesi ugrožavanja javnih prostora

Vlaho Kavain¹

Sažetak

U posljednjih nekoliko godina, Zagreb svjedoči porastu broja urbanih protesta. Navedeni protesti najčešće su vezani za narušavanje javnoga prostora. Cilj rada je otkrivanje moguće povezanosti između procesa ugrožavanja prostora (pa utoliko i javnih) i organiziranja urbanih protesta koji su se dogodili na području Novog Zagreba. Svrha rada je nadopuniti znanje o urbanim protestima u slučaju Novoga Zagreba. Teza koju rad iznosi je da privatizacija, netransparentnost demokratskog odlučivanja o promjenama koje se unose u prostor i neadekvatno planiranje ugrožavaju javne prostore te navedeno služi kao povod za organizaciju protesta. Kroz rad se iznose rezultati analize sadržaja i promatranja tri urbana protesta u Novom Zagrebu: 1. Bitka za Siget, 2. Da za park, ne za cestu, 3. Sumrak gradnje u Središću – Središće za MSU. Analizom sadržaja utvrđeno je da procesi ugrožavanja jesu prisutni u analiziranim slučajevima. Međutim, tek u jednom slučaju navedeni procesi ugrožavaju javni prostor, dok druge slučajeve prati zanemarivanje potreba građana te nedovoljno razvijena građanska participacija. Promatranje terena upućuje na moguću povezanost kvalitete javnoga prostora te vezanosti građana za prostor. Također, utvrđeno je da postoje određene nepravilnosti u medijskoj prezentaciji pojedinih slučajeva.

Ključne riječi

javni prostor, privatizacija, neadekvatno planiranje,
netransparentnost, protesti

¹ Vlaho Kavain student je prve godine diplomskog studija Sociologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Kontakt: vkavain@gmail.com

Uvod

Kada participacija građana u planiranju i donošenju odluka vezanih za prostorno uređenje nedostaje, urbani protesti su put neslužbenih skupina za vršenje pritiska na vlade da razmisle o svojim planovima. Javne aktivnosti protiv implementacije razvoja planova imaju potencijal da izmijene trendove vladanja (Moghaddam i Rafieian, 2019). Takvim protestima svjedočio je i Zagreb. Protestima na Cvjetnome trgu, Savici, Trgu žrtava fašizma i u Novom Zagrebu, građani su izrazili svoja mišljenja i interese prema raznim intervencijama u prostor. Dosadašnjim istraživanjima nedostaje sveobuhvatna analiza urbanih protesta te su najčešće studije slučaja koje obrađuju tek pojedine proteste (npr. Cvjetni trg) dok je Novi Zagreb po tom pitanju izostavljen iz istraživanja. Istraživačko pitanje glasi: Zašto dolazi do pojave urbanih protesta u Novom Zagrebu? Cilj rad je otkriti moguću povezanost procesa ugrožavanja prostora i organizacije urbanih protesta u Novom Zagrebu. Analizom sadržaja medijskih članaka istražit ćemo koji su povodi za organizacijom urbanih protesta u Zagrebu, jesu li akteri angažirali institucionalne kanale prethodno protestu i izražavaju li akteri vezanost za prostor zbog kojega se prosvjeduje. Metodom promatranja, tj. primjenom Gehlovih kriterija na prijeporna zemljišta svakog pojedinog slučaja, dobit ćemo dublji uvid u odnos vezanosti za prostor i kvalitete javnoga prostora te ćemo otkriti moguće probleme u medijskoj prezentaciji analiziranih slučajeva. Uz pomoć GUP-a odredit će se radi li se o javnim prostorima ili ne. Istraživanje je provedeno na tri slučaja urbanih protesta u Novom Zagrebu: 1. Bitka za Siget, 2. Da za park, ne za cestu i 3. Sumrak gradnje u Središću – Središće za MSU. Dosadašnje urbane proteste u Zagrebu obilježio je napor za očuvanjem te pokušaj sprječavanja uništavanja javnih prostora, stoga će glavna pretpostavka rada biti da je ugrožavanje javnoga prostora od strane procesa ugrožavanja prostora prisutno i u Novom Zagrebu.

Javni prostori i vezanost za prostor

Javni prostor je fizički i simbolički prostor koji je zajedničko dobro i u kojem se očituju obrasci ponašanja (od kulture i običaja pa sve do svakodnevnih praksi) pojedinaca pa tako i društva. Javni prostor dio je ukupne fizičke forme grada, posebno uređena forma koja je „stimulativna“ i koja može potaknuti postojanje svojeg najbitnijeg elementa – javnosti, dok je neka druga forma može destimulirati. Javni prostori dostupni su svima tijekom

cijeloga dana (Čaldarović, 2011). Kvalitetno uređen prostor, tako i javni prostor, može pomoći lokalnom stanovništvu ne samo da cijeni svoj okoliš, već da može istinski uživati u prostoru koji ga okružuje – točnije, pojedinac može razviti vezanost za određeni prostor.

Vezanost za prostor jedna je od osnovnih kategorija pri proučavanju javnosti urbanih prostora te je kompleksna kategorija koja se sastoji od nekoliko različitih elemenata, a to su: skup osjećaja koji neku osobu vežu uz određeni prostor, simbolički odnosi koje ljudi oblikuju pridajući značenja nekom mjestu, samoodređenje, osjećaj stabilnosti (nepromjenjivosti okoliša i vlastitog života), prisvajanje, upotreba, djelovanje i modifikacije prostora te subjektivna percepcija zbilje (Čaldarović, 2011: 122). Vezanost za prostor naglašava važnost kvalitetne organizacije prostora jer nepromišljena intervencija u prostoru može imati ozbiljne posljedice na lokalno stanovništvo, bilo da se radi o promjenama tehničke naravi (promjene vezane npr. uz buku, zagađenje, nestajanje prostora za provođenje slobodnog vremena i sl.) ili identitetskim promjenama (promjene koje utječu na akterovo poimanje prostora oko sebe kao i poimanje samoga sebe).

Teorijski okvir

Teorije društvenih pokreta sve više naglašavaju važnost urbanih pokreta, a velik dio temelji se na pojmu „pravo na grad“ kojega prvotno uvodi Henri Lefebvre, a kasnije ga predlaže i razrađuje David Harvey. „Pravo na grad“ jedno je od najdragocjenijih, ali i najzanemarenijih prava čovjeka u suvremenome dobu (Harvey, 2012). „Pravo na grad“ više je od prava na individualni ili grupni pristup resursima koje grad utjelovljuje: pravo mijenjati i iznova graditi grad nakon naših želja. Štoviše, to je prije kolektivno nego individualno pravo, budući da ponovno osmišljavanje grada neizbježno ovisi o ostvarivanju kolektivne moći nad procesima urbanizacije (Harvey, 2012). Takva kolektivna moć manifestira se u formi urbanih protesta, a analize upućuju da takav način djelovanja postaje sve relevantniji indikator političke promjene u suvremenom dobu (Moghaddam i Rafieian, 2019).

Urbani protesti proizlaze nezadovoljstvom građana postupcima javnoga ili privatnoga sektora pri stvaranju urbanog razvojnog plana. Takav je protest oblik primjene moći od strane građana onda kada se njihov glas ne čuje (Moghaddam i Rafieian, 2019).

Protest je, kao takav, kolektivna akcija specifična po tome što koristi izvaninstitucionalne kanale za primjenu moći, tj. za ostvarivanje zajedničkih ciljeva. Izvaninstitucionalni kanali podrazumijevaju razne načine djelovanja i obznanjivanja poruke koju protest želi prenijeti te oblike političkih akcija kao što su peticije, mirni prosvjedi, demonstracije, marševi, dijeljene letaka, transparenti i slično (Tilly, 2004). Prema tome, protest je korištenje izvaninstitucionalnih kanala za manifestiranje moći u obliku političke akcije u svrhu obznanjivanja željene poruke ciljanom autoritetu kao i drugim građanima. Castells identificira tri različita tipa urbanih društvenih pokreta: 1. oni pokreti koji se odnose na pitanja kolektivne potrošnje, kao što su pružanje ili pristup financijski upravljanim uslugama kojima upravlja država; 2. oni koji brane kulturni i društveni identitet određenog mjesta; konačno, 3. pokreti za preuzimanje kontrole nad lokalnim prostorima (Castells, 1983).

Iz prava na grad proizlazi i mogućnost kolaboracije između građana i planera. Zanemarivanje građana u procesu odobravanja urbanoga plana dovodi do posljedica kao što su neuspjeh ostvarivanja ciljeva plana razvoja, neučinkovitost plana razvoja te javne proteste i pokrete (Moghaddam i Rafieian, 2019). Prema tome, adekvatno planiranje je relevantan aspekt kvalitetnog uređenja urbanog okoliša. Čaldarović definira planiranje kao proces racionalnog uređivanja budućnosti zamišljeno kao materijalizacija namjeranih posljedica, ali u mnogim se situacijama dogode i nenamjeravane posljedice. One mogu nastati zbog neadekvatnog planiranja, zbog nepoznavanja socijalne zbilje u kojoj se planiranje odvija, zbog neadekvatnih postavki u kojima se prijedlozi plana operacionaliziraju i slično (Čaldarović, 1989). Navedeno nas upućuje na prvi proces ugrožavanja – neadekvatno planiranje.

Kada kolaboracija između građana i planera ne postoji ili kada sadrži ozbiljne poteškoće, može doći do nestajanja demokratičnosti u procesu donošenja odluka vezanih za prostor. Tilly navodi da je takav društveni kontekst često povezan s poduzimanjem protestirajućih kolektivnih akcija (Tilly, 2004). Lefebvre navodi kako ekonomska predviđanja i etatičke moći iz ekonomskih pobuda rijetko razmatraju optimalno korištenje izvora sredstava, tehnike i mogućnosti koje pruža znanost. Navedene pobude skrivaju dublje razloge – zasebna strategija vlasti, vlastiti interes aparata koji često odbacuju u drugi plan ova bitna pitanja (Lefebvre, 1974). Ovakav način djelovanja dovodi do

zanemarivanja želja, potreba i mišljenja građana te poduzimanja određenih postupaka koji nisu transparentni². To je sljedeći proces ugrožavanja – netransparentnost demokratskog odlučivanja o promjenama koje se unose u gradski prostor.

Treći proces ugrožavanja prostora je privatizacija javnoga prostora te ujedno i najveća opasnost za takve prostore. Privatizacija je proces koji određeni prostor stavlja u vlasništvo jednog aktera koji pritom drži vlasništvo nad fizičkom i nad simboličkom dimenzijom toga prostora. Privatizirani prostor često je ekskluzivniji oblik prostornoga uređenja te promovira određena ponašanja samo nekih socijalnih skupina. Privatizaciju prati oblik planiranja u kojemu je presuđujući faktor zarada te koji ne uzima u obzir cjelovitu viziju grada. Takvo planiranje vođeno je interesom pojedinca, mimo pravne procedure i mogućnosti transparentnoga demokratskog odlučivanja o promjenama koje se unose u gradski prostor (Šarinić i Čaldarović, 2015). U slučaju privatizacije javnoga prostora dolazi do naglog obrata u režimu korištenja prostora – ono što je u jednom trenutku bilo javno i dostupno svima u svakom trenutku, iznenada postaje vremenski ograničeno i otvoreno samo za neke socijalne skupine.

Kada građani organiziraju kolektivni pokret izmjene politike gradskih upravljača, njihova nastojanja ne rezultiraju nužno ostvarivanjem ciljeva. Jedan od glavnih razloga je (ne)briga gradskih autoriteta o građanima koji vlastite zahtjeve iskazuju protestom. Priznavanje zahtjeva nakon protesta može implicirati da građani mogu prezentirati njihove zahtjeve (bilo smislene i logične, bilo u korist određene lokalne grupe) kroz proteste (Moghaddam i Rafieian, 2019). Stoga, svakom protestu prethodi potreban pokušaj angažiranja institucionalnih kanala, a ako se oni pokažu nefunkcionalnim, protest postaje utemeljen način djelovanja. U slučaju Zagreba, tri su institucije odgovorne za poslove prostornoga i urbanističkoga planiranja: 1. Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj, 2. Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba, 3. Gradski ured za prostorno uređenje, izgradnju Grada, graditeljstvo komunalne poslove i promet (Čaldarović i Šarinić, 2017:50).

U svrhu sprječavanja urbanih protesta, gradske vlasti mogu urbanim planovima prije njihove implementacije. U ovakvoj praksi planiranja, građani se mogu izraziti u stvaranju plana

² Pod „transparentnost“ podrazumijevamo javno djelovanje organizacija, pojedinaca institucija i sl., čija je karakteristika spremnost da podaci o djelovanju budu maksimalno otvoreni i dostupni javnosti.

urbanoga razvoja te su aktivni participanti u procesu donošenja odluka. Ovakva praksa planiranja prihvaćena je među građanima te smanjuje vjerojatnost da će se javni protesti protiv razvoja plana dogoditi. Takva struktura dozvoljava obje strane sukoba da obostrano sudjeluju u ostvarivanju ciljeva na optimalan način (Moghaddam i Rafieian, 2019).

Metodologija

Prva metoda kojom ćemo pokušati otkriti zašto dolazi do organiziranja urbanih protesta u Novom Zagrebu je analiza sadržaja. Utvrdit ćemo je li protest utemeljen kao način djelovanja te koji je proces ugrožavanja zastupljen u svakom pojedinom protestu. Jesu li prijeporna zemljišta javni prostori ili nisu, saznat ćemo uz pomoć GUP-a i Geoportala, točnije, podacima o namjeni zemljišta. Analiza sadržaja je istraživačka tehnika kojom se na objektivan i sustavan način kvantitativno opisuje sadržaj nekog aspekta komunikacije. Komunikacijski proces sastavni je dio svih društvenih interakcija, podjednako onih na osobnoj kao i onih na međugrupnoj razini (Milas, 2009). Namjene analize sadržaja su raznovrsne, ali njena je uporaba na općenitijoj razini upravljana prema tri osnovna cilja:

1. opisivanje obilježja komunikacije
2. zaključivanje o događajima koji su prethodili komunikaciji
3. zaključivanje o učincima komunikacije (Milas, 2009).

U svrhu pribavljanja vremenskoga slijeda događaja te „priče“ svakog pojedinog protesta, analizirat ćemo članke objavljene na stranicama medijskih portala. Točnije, analizirat ćemo: naglašenost vezanosti stanovnika za prostor³, učestalost spominjanja GUP-a⁴ i procesa ugrožavanja⁵ te koji se akteri i koje nadležne institucije pojavljuju u člancima. Također, u člancima

³ Pretpostavka je da će pojedinci biti vezani za kvalitetnije opremljen, uređen i funkcionalan prostor, stoga će se vezanost za prostor učestalije pojavljivati u samim izjavama građana u medijskim člancima.

⁴ Navedeno će nam pružiti uvid koji se od protesta najviše oslanja na GUP prilikom izražaja svojih ciljeva. To nam pomaže u boljem razumijevanju ciljeva protesta te stavlja li protest naglasak na urbanistički plan ili na izvedbu tog plana.

⁵ Navedeno će nam pomoći da dobijemo uvid koji je od procesa ugrožavanja specifičan za koji protest. Treba imati na umu da se takvi procesi mogu pojaviti u međusobnoj kombinaciji. Npr., uz privatizaciju se može pojaviti netransparentnost demokratskog odlučivanja – neadekvatno planiranje itd.

ćemo tražiti podatke o djelovanju političkih aktera (već spomenute institucije i sl.), profesionalnih aktera (stručnjaci, točnije arhitekti, urbanisti i sl.) i privatnih investitora (Čaldarović i Šarinić, 2017). Tražit ćemo i podatke koji nas upućuju na to da su akteri uistinu angažirali institucionalne kanale prije organiziranja protesta te će navedeno dati uvid je li protest kao način djelovanja utemeljen.

Prilikom odabira članaka koji ulaze u analizu, pratit ćemo sljedeće kriterije:

- Vezanost jedino za Novi Zagreb
- Članak ne smije biti identična kopija nekog postojećeg članka na temu
- Autor članka mora biti određeni medij (npr. *Jutarnji list*, *24Sata* i sl.), a članci sa službenih stranica itsl. analiziraju se odvojeno od medijskih

Ključne riječi korištene pri pretraživanju članaka: prosvjedi, peticije, protesti, prosvjed u Novom Zagrebu, Bitka za Siget, betonizacija, Glog, Sumrak gradnje u Središću, protivljenje izgradnji, da za park, javni prostori Novi Zagreb.

Promatranje

Druga metoda kojom ćemo se poslužiti je promatranje, tj. primjena Gehlovih kriterija na aktualno stanje tri prijemna zemljišta. Osnovnih dvanaest Gehlovih kriterija kvalitete javnoga prostora su⁶:

1. Zaštita od prometa i nezgoda – osjećaj zaštite, zaštita pješaka i eliminiranje straha od prometa
2. Zaštita od kriminala i nasilja – osjećaj sigurnosti
3. Zaštita od neugodnih vanjskih utjecaja kao što su vjetar, kiša, zagađenje i buka.
4. Mogućnost sjedenja – prostori za sjedenje na otvorenom, pogled/ljudi, sunce, dobar odabir lokacija za sjedenje, klupa za odmor
5. Mogućnost promatranja – ugodna udaljenost promatranja, pogledi bez barijera, interesantni pogledi, dobra rasvjeta

⁶ Preuzeto iz *Javni prostor središta Trešnjevke i Dubrave u Zagrebu; Kriteriji kvalitete i modeli preobrazbe* (2018.)

6. Mogućnost razgovora i slušanja – ugodna razina buke, urbani mobilijar za zadržavanje i razgovor.

Uživanje:

7. Mogućnost igre i zabave – fizička aktivnost i vježbanje, igra i zabava na ulici, ljeti i zimi, danju i noću
8. Proporcije i humano mjerilo – prostori dobro dimenzionirani i humanog mjerila
9. Mogućnost uživanja u klimi
10. Estetska kvaliteta prostora i pozitivno iskustvo boravka – kvalitetna urbana oprema, dobri materijali, kvalitetni pogledi, drveće, biljke, voda u prostoru) (Jukić i dr., 2018: 99).

Tijekom promatranja, svakom od navedenih kriterija bit će dodijeljen neki od sljedećih kodova: ako prostor zadovoljava sve potkriterije (npr. osjećaj sigurnosti), onda će kriterij dobiti kod (+), a ako zadovoljava samo neke od potkriterija, dobit će kod (/). Ako prostor ne zadovoljava niti jedan potkriterij, dobit će kod (-). Uz pomoć Gehlovih kriterija, uvidjet ćemo jesu li prijeporna zemljišta uređene površine te time otkriti potencijalne probleme medijskoj prezentaciji istih. Također, pomoću Gehlovih kriterija dobit ćemo bolje razumijevanje vezanja pojedinaca za određeni prostor.

Prostorni obuhvat

Prostorno smo se ograničili samo na područje Novog Zagreba. Prvi razlog je već spomenuta praznina u istraživanjima provedenim u ovome gradskom području. S druge strane, Novi Zagreb je svojevrsni simbol planske gradnje te ga se često veže za visoku gradnju, ali i velik broj zelenih površina. Potonje proizlazi još iz vremena zagrebačkoga gradonačelnika Većeslava Holjevca koji je Novi Zagreb zamislio kao dio grada kojega će odlikovati zelene površine. Stoga, pojavljivanje urbanih protesta upravo u ovome području može implicirati potencijalno narušavanje dugoročno planirane gradnje i cjelovite vizije Novog Zagreba kao takvog. Tri protesta kojima ćemo se baviti su: 1. Bitka za Siget (Slika 1.), 2. Da za park, ne za cestu – Središće (Slika 2.), 3. Sumrak gradnje u Središću – Središće za MSU (Slika 3.). Navedeni protesti odgovaraju podjeli urbanih društvenih pokreta prema Manuelu Castellsu, specifičnije pokretima za preuzimanje kontrole lokalnih prostora.

Slika 1. Prijeporno zemljište inicijative „Bitka za Siget“ (Geoportal, 2018).

Slika 2. Prijeporno zemljište inicijative „Da za park, ne za cestu“ (Geoportal, 2018).

Slika 3. Prijeporno zemljište inicijative „Sumrak gradnje u Središću – Središće za MSU“ (Geoportal, 2018).

Inicijativu „Ne damo Siget“ predvode Gordana Orsag Pasanec i Tomislav Vukoja. Zbog dugotrajnosti od strane medija dobiva ime „Bitka za Siget“. Slučaj započinje 30.7.2017. kada je održan mirni prosvjed. Nakon toga, 22.8.2017. i 25.8.2017. održana su još dva mirna prosvjeda, a u rujnu 2017. godine otvorena je peticija koju je potpisalo 1249 ljudi. 14.10.2018. ponovo se nastavlja s prosvjedima. Slučaj do sada nije razriješen. Prosvjedi i peticije organizirani su zbog sukoba interesa između privatnog investitora koji želi izgraditi trgovački centar na prijepornom zemljištu te građana koji ne žele trgovački centar, već tržnicu ili knjižnicu. Privatni investitor je, u ovome slučaju, Castrum d.o.o. čiji je vlasnik Vlado Leko.

Pronađen je podatak o održavanju javne rasprave o prijepornom zemljištu te da građani jesu slali dopise, primjedbe i molbe Gradskom uredu za prostorno uređenje, izgradnju Grada, komunalne poslove i promet. Navedeno je bilo napravljeno prije organiziranja prosvjeda. Prema tome, možemo zaključiti da je postojao pokušaj angažiranja institucionalnih kanala prethodno protestu te je protest kao način djelovanja bio utemeljen.

„Da za park, ne za cestu“

Inicijativa „Da za park, ne za cestu“ je pod organizacijom Udruge građana „Glog“ te Ivanom Šimunićem kao predvoditeljem Udruge i Inicijative. Slučaj je započeo 22.11.2017. kada je poslan prvi zahtjev za izmjenom GUP-a, a peticija je službeno otvorena

17.5.2018. Peticija traje do 6.6.2018., do kada ju je potpisalo 2234 građana i građanki. Tada i završava slučaj, s obzirom na to da je peticija dobila podršku Gradske skupštine te je gradnja obustavljena. Cilj protesta je spriječiti uništavanje postojećega parka na sjeveru Stonske ulice i zelene površine sjeverno od parka zbog izgradnje ceste s četiri trake. Zanimljivo je da građani često napominju da su kroz institucionalne kanale pokušali ukazati na problem, no bez reakcije od strane nadležnih institucija. Ovakav motiv nereagirana institucija također se pojavljuje i u slučaju inicijative „Sumrak gradnje u Središću“. Također, protest je dobio podršku profesionalnih aktera koji navode da bi izgradnja ceste dovela do povećanja cestovnog motornog prometa u samom naselju, čime bi se smanjila prometna sigurnost, povećalo zagađenje okoliša, povećala razina buke, smanjio prostor za građane i druge oblike prometa i općenito pogoršala prometna situacija (zagreb.info, 2018).

Na službenoj web stranici pronađen je podatak da je Udruga građana „Glog“ Središće koristila institucionalne kanale prethodno organizaciji peticije. Navodi se da je Udruga poslala Gradske ured za strategijsko planiranje i razvoj grada odgovor na javnu raspravu o Prijedlogu izmjena i dopuna Generalnog urbanističkog plana grada Zagreba koja je trajala od 12. do 16. rujna 2017. godine (Udruga građana „Glog“ Središće, 2017). Međutim, građani navode da nikad nisu dobili odgovor. Prema tome, institucionalni kanali nisu proizveli zadovoljavajuće rješenje problema, stoga su se građani okrenuli izvaninstitucionalnim kanalima u svrhu postizanja zadanoga cilja. S obzirom na navedeno, možemo zaključiti da je protest kao način djelovanja bio utemeljen.

„Sumrak gradnje u Središću – Središće za MSU“

Mirni prosvjed inicijative „Sumrak gradnje u Središću – Središće za MSU“, predvode Azra Plićanić Mesić i Tomislav Pašalić. Slučaj je započeo 8.6.2009. godine kada grad Zagreb izdaje lokacijsku dozvolu tvrci Oporovec Gradnja. Nakon toga je obustavljena na neko vrijeme uslijed ekonomske krize te se čeka oporavak tržišta nekretnina. Inicijativa „Sumrak gradnje u Središću“ započinje s radom 16.11.2016. godine kada je i objavljen prvi poziv na prosvjed. Prosvjed se održao 19.11.2016. čime slučaj završava – stambena zgrada je već pri kraju gradnje.

Prosvjed je organiziran zbog izgradnje nove stambene zgrade koja je prema građanima neadekvatna za takvu lokaciju (pokraj MSU-a). Mirni prosvjed organiziran je s ciljem izražavanja

nezadovoljstva procesom odlučivanja o promjenama koje se unose u gradski prostor. Najviše se naglašavala nedemokratskost i netransparentnost odlučivanja, popraćena zahtjevima za većom građanskom participacijom u smislu uzimanja u obzir njihovih želja i potreba te informiranja samih građana o projektima i potencijalnim izvedbama tih projekata. Prosvjed je orijentiran prema gradskim vlastima i privatnome investitoru - Oporovec gradnja. Međutim, Oporovec gradnja u ovome slučaju može obnašati ulogu profesionalnoga aktera, ponajviše zbog detaljnog i argumentiranog obrazloženja kojega su ponudili.

Nekoliko članaka spominje da građani jesu zahtijevali da se organiziraju sastanci i rasprave prethodno prosvjedu, međutim, navedeno nije bilo omogućeno. Također, u člancima se napominje da je predsjednik Gradske skupštine Andrija Mikulić (HDZ) primio nezadovoljne građane te njihov zahtjev prosljedio pročelniku Gradskog ureda za prostorno uređenje. Prema tome, možemo zaključiti da je postojao pokušaj angažiranja institucionalnih kanala prethodno samom prosvjedu te je protest kao način djelovanja bio utemeljen.

Rezultati i interpretacija Uzorak

Konačan uzorak sadrži 50 članaka (Da za park, ne za cestu N=13 članka; Sumrak gradnje u Središću N=18 članaka; Bitka za Siget N=19 članaka) preuzetih s internetskih stranica medija. Kriteriji po kojima su članci odabrani su: vezanost jedino za Novi Zagreb; članak ne smije biti identična kopija nekog postojećeg članka na temu; autor članka mora biti određeni medij (npr. Jutarnji list, 24Sata i sl.), a članci sa službenih stranica i sl. analiziraju se odvojeno od medijskih. Tijekom analize određen broj članaka nije uvršten u konačni uzorak. Razlozi tome su sljedeći: neki članci su identične kopije već postojećih članaka na temu; članak je samo naslov koji spominje događaje, ali bez napisanoga teksta koji iste opisuje.

Članke je napisalo ukupno 29 medijskih portala. U tablici je prikazan koliko je svaki zasebni portal napisao članaka o navedenim protestima (Tablica 1.). Najveći broj članaka objavili su Zagreb.info i ZG-magazin (5), a zatim DNEVNIK.hr (4) i Jutarnji list (4). 24sata.hr, Dalicom, dalje.com, H-Alter, prvi.hr, Večernji list i zagrebancija objavili su po 2 članka, a svi ostali mediji objavili su 1 članak.

Portal	Broj članaka
Zagreb.info, ZG-magazin	5
DNEVNIK.hr, Jutarnji list	4
24sata.hr, Dalicom, dalje.com, H-Alter, prvi.hr, Večernji list, zagrebancija	2
Ostali portali	1

Tablica 1. Broj objavljenih članaka po medijskim portalima

Analiza članka, promatranje i GUP

„Da za park, ne za cestu“

U slučaju inicijative „Da za park, ne za cestu“, stanovnici ističu vlastitu vezanost za prostor u 10/13 članaka (77%). Navedeno se manifestiralo u člancima u obliku izjava zabrinutih stanovnika potencijalnom zamjenom parka cestom. Stanovnici su tako naglašavali da park ima izrazito važnu sigurnosnu funkciju za njihovu djecu jer omogućava prostor za rekreaciju bez opasnosti od prometa. Također, navodili su kako je park svojevrsno središte kvarta te kako im je ugodno provoditi vrijeme unutar tog prostora. Djelovanje privatnog investitora se u slučaju ove inicijative uopće ne spominje, kao ni netransparentnost demokratskog odlučivanja o promjenama koje se unose u prostor. S druge strane, u ovome slučaju GUP se spominje najučestalije u člancima – 39 puta u 13 članaka. Dobiveni rezultati prikazani su u tablici 2. Predsjednik Udruge građana „Glog“ Središće Ivan Šimunić navodi: „Kako se ne bi ostvario plan GUP-a da se i ova zelena površina pretvori u cestu, želimo potaknuti građane Središća i ostalih naselja da nam se pridruže u akciji očuvanja ove jedine velike uređene zelene površine u zapadnom dijelu naselja za današnje i buduće naraštaje“ (prvi.hr, 2018).

	Učestalost
Vežanost za prostor	10/13 članaka (77%)
Privatni investitor	0/13 članaka (0%)
Netransparentnost	0/13 članaka (0%)
GUP	39 puta kroz 13 članaka

Tablica 2. Učestalost pojavljivanja procesa ugrožavanja i GUP-a – „Da za park, ne za cestu“

U slučaju inicijative „Da za park, ne za cestu“, promatranjem smo ustanovili da prostor u potpunosti zadovoljava 9 kriterija, djelomično zadovoljava 2 kriterija, a ne zadovoljava 1 kriterij (Tablica 3.). Potpuno zadovoljeni kriteriji su zaštita od prometa i nezgoda (park je ogradom odvojen od prometa), zaštita od kriminala i nasilja (prostor je dobro osvijetljen noću te se nalazi

između dvije stambene zgrade), mogućnost šetnje (prostor za šetanje postoji i popločen je), mogućnost sjedenja (unutar parka je postavljeno nekoliko klupa), mogućnost promatranja, mogućnost razgovora i slušanja (prostor je udaljen od Avenije Dubrovnik što smanjuje buku), mogućnost igre i zabave, proporcije i humano mjerilo (prostor je dimenzioniran tako da se nalazi u središtu kvarta, između dvije stambene zgrade) i estetska kvaliteta (drveće, biljke). Djelomično su zadovoljeni kriteriji zaštita od neugodnih vanjskih utjecaja (prostor nije zaštićen od kiše i vjetra) i mogućnost uživanja u klimi (prostor nije zaštićen od vjetra). Navedeno je u skladu s podatkom da građani najviše naglašavaju vezanost za prostor. Prijeporno zemljište zadovoljava velik broj kriterija te možemo zaključiti da je park zbog svoje praktične pozicioniranosti, sigurnosti, opremljenosti i funkcionalnosti izričito cijenjen od strane građana.

Kriterij	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Da za park, ne za cestu	+	+	/	+	-	+	+	+	+	+	/	+

Tablica 3. Zadovoljeni (+), djelomično zadovoljeni(/) i nezadovoljeni(-) Gehlovi kriteriji - Da za park, ne za cestu

U slučaju inicijative „Da za park, ne za cestu“, površina je prema GUP-u namijenjena za izgradnju ceste. Udruga pritom traži izmjenu GUP-a, točnije da se navedena čestica podijeli u zasebnu česticu s namjenom zelene površine (Z1) umjesto glavne gradske ceste te postojeći park prostorno proširi i upotpuni novim sadržajima. Površina služi kao javni prostor te je utemeljeno zahtijevati da se uvede u GUP kao zelena površina. Također, izmjena GUP-a putem peticije je legitimna (jer je postojao prethodni pokušaj izmjene institucionalnim putem). S obzirom na preciznost i argumentiranost njihovih želja te samu problematiku protesta, nije začuđujuće da se GUP najviše pojavljuje u člancima vezanim upravo za ovaj protest. Isti je također najviše naglašavao vezanost građana za prostor što je u skladu s trenutnim stanjem parka jer ima važnu funkciju za stanovnike. Park je kvalitetno uređena površina kojoj svi mogu bilo kada pristupiti te pruža građanima sigurnost za djecu, dok bi cesta (četiri trake) dovela do povećane nesigurnosti, buke i zagađenja. Povod za protestom bilo je neadekvatno planiranje⁷ koje je rezultiralo ugrožavanjem javnoga prostora.

⁷ Pokazatelj da se radi o neadekvatnom planiranju upravo je najučestalije spominjanje GUP-a od strane inicijative. To nam daje naznaku da se uistinu protest fokusira na izmjenu plana, što zatim upućuje, uzimajući i kontekst same peticije, na neadekvatnost istog.

„Bitka za Siget „

U slučaju Sigeta, stanovnici su istaknuli vezanost za prostor u 9/19 članaka (47%). Navedeno se manifestiralo u izjavama građana da žele zaštititi svoju zelenu površinu koja je vlasništvo svih građana. Djelovanje privatnog investitora najviše se spominje upravo u ovome slučaju. Privatni investitor je tvrtka Castrum d.o.o. (Vlado Leko) te je spomenuto u 14/19 članaka (74%) vezanih za Siget. Netransparentnost se ne spominje, a GUP se spominje ukupno 19 puta u 19 članaka. Dobiveni rezultati prikazani su u tablici 4.

	Učestalost
Vežanost za prostor	9/19 članaka (47%)
Privatni investitor	14/19 članaka (74%)
Netransparentnost	0/19 članaka (0%)
GUP	19 puta kroz 13 članaka

Tablica 4. Učestalost pojavljivanja procesa ugrožavanja i GUP-a – „Bitka za Siget“

U slučaju „Bitke za Siget“, promatranjem smo ustanovili da prostor jedino djelomično zadovoljava kriterij mogućnosti šetnje, ali samo sjeverozapadni „trokut“ površine. Međutim, prostor nema kvalitetne hodne površine (Tablica 5.). Prikupljeni materijali pomogli su da uvidimo određene probleme vezane za medijsku prezentaciju slučaja gradske četvrti Siget. Naime, kroz medije se pojavljuje misao da građani žele „zaštititi svoju malu oazu“. Ovakva misao upućuje na krivi zaključak te stvara slučaj u Sigetu nešto što to nije. Takva formulacija može navesti čitatelje na pomisao da je gradska čestica kvalitetno uređena zelena površina, dok u stvarnosti ona to nije. Oaza također simbolizira utočište u pustinji (u ovome slučaju pustinja bi bila sivilo zgrada i betona) dok, isto kao i za prijašnje, ona nema takva obilježja. Čak nije ni jedina jer je pored spomenutog zemljišta uređeni park.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Bitka za Siget	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-

Tablica 5. Rezultati promatranja – „Bitka za Siget“

U slučaju Sigeta, namjena zemljišta je K1, tj. gospodarska namjena – poslovna (sjeverni dio) te M1, tj. mješovita namjena – pretežito stambena (južni dio). Prema tome, površina nije planirana za javni prostor te površina ne služi kao javni prostor (kao što se i promatranjem uvidjelo). Prema tome, cilj privatnog investitora je u skladu s GUP-om kao i u slučaju područja namjene M1 – na

navedenom prostoru bio bi izgrađen i parking koji ne bi ometao postojeću kuću. GUP navodi: „Na površinama mješovite, pretežito stambene namjene postojeće i planirane građevine pretežito su stambene, a mogući su i poslovni sadržaji koji ne ometaju stanovanje“ (Odluka o donošenju Generalnoga urbanističkog plana grada Zagreba (pročišćeni tekst), 2016). Međutim, navedeno stanje, prema GUP-u, u skladu je i s prohtjevima građana koji žele da se na dotičnom zemljištu ne izgradi trgovački centar, već tržnica poput onih u gradskoj četvrti Zapruđe i Utrine, koje su također izgrađene na zemljištu čija je namjena K1.

Ono što možemo zaključiti jest da su interesi stanovnika kvarta Siget u sukobu s interesima privatnog investitora. Međutim, sukob ne nastaje zbog ugrožavanja javnoga prostora, već zbog želje za izgradnjom sadržaja koji će biti u skladu s potrebama i željama građana, a ne privatnog investitora. Predsjednik Udruge građana Siget Tomislav Vukoja navodi: „Želimo pokazati da nam je stalo do ove površine, koja je vlasništvo svih građana. Gradske institucije loše rade svoj posao i pogoduju privatnom investitoru ne vodeći računa o željama stanovnika“ (Jutarnji.hr, 2018). Povod za protest je privatizacija prostora te, u ovome slučaju, ne dolazi do ugrožavanja javnog prostora (s obzirom na to da zemljište nije javni prostor niti prema GUP-u niti prema funkciji), već dolazi do ugrožavanja građanskog prava na grad. Građani žele da njihove potrebe budu uvažene, a ne interesi privatnog investitora.

„Sumrak gradnje u Središću - Središće za MSU“

U inicijativi „Sumrak gradnje u Središću“, stanovnici u ovome slučaju najmanje ističu vezanost za prostor u 5/18 članaka (27%). Navedeno se manifestiralo i izjavama prosvjednika i građana da ne žele nestajanje još jedne zelene površine. Djelovanje privatnog investitora se spominje u 7/18 članaka (39%), a to je Oporovec gradnja. Netransparentnost se spominje najviše u slučaju ovog protesta – 15/18 članaka (83%). S druge strane, GUP se spominje najmanje od svih slučajeva, a to je 3 puta u 18 članaka. Dobiveni rezultati prikazani su u tablici 6.

	Učestalost
Vezanost za prostor	5/18 članaka (27%)
Privatni investitor	7/18 članaka (39%)
Netransparentnost	15/18 članaka (83%)
GUP	3 puta kroz 18 članaka

Tablica 6. Učestalost pojavljivanja procesa ugrožavanja i GUP-a – „Sumrak gradnje u Središću - Središće za MSU“

U slučaju inicijative „Sumrak gradnje u Središću – Središće za MSU“, ne postoji dovoljan broj informacija da bismo mogli sa sigurnošću zaključiti koji kriteriji su prije izgradnje novog stambenog objekta bili zadovoljeni (Tablica 7.). Međutim, prema podacima na raspolaganju, jedino se može pretpostaviti da prostor djelomično zadovoljava zaštitu od neugodnih vanjskih utjecaja – prostor je izgledno bio zelena površina s drvećem koje je moglo služiti kao zaštita od buke i zagađenja; djelomično zadovoljava mogućnost šetnje – prostor za šetnju je postojao, ali nije bio uređen. Prostor možda nije sadržavao elemente javnoga prostora, ali je zato imao određene elemente zelene površine kao što se primjećuje na slici 4.

Slika 4. Središće prije izgradnje stambene zgrade, Izvor: Google Images

Zanimljivo je da građani Sigeta imaju veću vezanost za prostor, nego u slučaju „Sumraka gradnje u Središću“ unatoč manjem broju zadovoljenih Gehlovih kriterija. Navedeno se može protumačiti činjenicom da se na zemljištu u Sigetu nalaze stambene zgrade (od kojih je jedna pod mogućnošću uklanjanja u svrhu realizacije projekta privatnog investitora), stoga je moguće da su ukućani izrazili vlastitu vezanost za prostor putem medija (što je moglo doprinijeti većoj procjeni vezanosti), kao što su i stanovnici izrazili brigu za svoje susjede kroz vezanost za sam prostor.

U slučaju inicijative „Sumrak gradnje u Središću – Središće za MSU“, namjena prijepornog zemljišta je M, tj. mješovita namjena. Prema GUP-u: „Na površinama mješovite namjene moguće je graditi i uređivati prostore iz mješovite, pretežito stambene namjene M1 i mješovite pretežito poslovne namjene M2“ (Odluka o donošenju Generalnoga urbanističkog plana grada Zagreba (pročišćeni tekst), 2016). Zemljište nije predviđeno za javni prostor te je u tom pogledu izgradnja „mamutice“ legitimna. Privatni investitor (Oporovec gradnja) je detaljno obrazložio slučaj navodeći kako je cijeli proces izgradnje objekta unutar zakonskih

okvira ⁸ te također navodi kako se namjena zemljišta od osamostaljenja Republike Hrvatske nije mijenjala (Dalicom.eu, 2016). Površina nije planirana za javni prostor, a ostaje upitno je li ikad služila kao javni prostor, stoga zaključujemo da se u ovome slučaju ne radi o javnom prostoru. Također, treba napomenuti da su građani zahtijevali da se na zemljištu izgradi građevina manjih gabarita, stoga su njihovi ciljevi u skladu s GUP-om.

Međutim, treba imati na umu da je članke vezane za ovaj prosvjed obilježilo najčešće spominjanje netransparentnosti demokratskog donošenja odluka kao i nedovoljna participacija građana u procesu planiranja i izgradnje. Navedeno je predstavljalo temeljni fokus samog prosvjeda, a ne sprječavanje gradnje. Povod za protest je netransparentnost demokratskog odlučivanja vezano za intervencije u prostoru i zahtijevanje veće uloge građana u izradi i izvedbi urbanističkih planova. U ovome slučaju, ne dolazi do ugrožavanja javnoga prostora.

Zaključak

Javni prostor ugrožen je u jednom od tri slučaja (u slučaju „Da za park, ne za cestu“) što opovrgava tezu da je ugrožavanje javnoga prostora povod za organizaciju urbanih protesta u Novom Zagrebu. Međutim, potvrđeno je da sva tri procesa ugrožavanja prostora imaju značajnu ulogu u stvaranju „klime“ za organizaciju urbanih protesta. U slučaju Sigeta, privatizacija prostora ugrožava građansko „pravo na grad“ tako što je interes privatnog investitora od strane gradskih vlasti uzet kao primaran, a ne potrebe građana. S druge strane, u slučaju „Sumraka gradnje u Središću“ možemo uočiti da netransparentnost demokratskog odlučivanja o promjenama koje se unose u prostor, proizvodi nezadovoljstvo građana participacijom u donošenju i razvoju urbanih planova.

Zanimljivo je da se u svakom slučaju pojavio motiv „ignoriranja“ građana od strane nadležnih institucija. To nam ukazuje na nefunkcionalnost institucionalnih kanala zaduženih za prostorno uređenje. Postavlja se pitanja: Zašto dolazi do organiziranja urbanih protesta? Odgovor na to je zbog nefunkcionalnosti institucionalnih kanala da spriječe procese ugrožavanja prostora koji su, u ovom slučaju, ugrozili javni prostor, pravo na grad te

⁸ Međutim, postoje dijelovi određenih medijskih članaka (npr. članak portala Dalicom „Bandić opet na udaru - visoke zgrade pojesti će novi muzej“) koji govore o zamijeni zemljišta sa zemljištem u Dubravi. Taj podatak je potencijalno mogao dovesti do protestiranja građana i optuživanja gradskih vlasti za netransparentnost. Međutim, zbog malog broja informacija o navedenom nismo u mogućnosti donositi zaključke.

građansku participaciju u urbanome planiranju. Iako je javni prostor u Novom Zagrebu bio ugrožen u jednom od tri slučaja, treba imati na umu da on može bilo kad postati ugrožen. Upravo je iz tog razloga potrebno da institucionalni kanali budu funkcionalni te je zato potrebno razvijati građansku participaciju, potpomognutu stručnjacima s ciljem pravednije i kvalitetnije izgradnje grada. Tako možemo ostvariti „pravo na grad“; pravo svakog čovjeka da mijenja grad u kojem živi, a na taj način da mijenja i sebe. Poštivanjem toga prava možemo izgraditi kvalitetnu participaciju građana te stvarati grad za svakoga – stvarati grad po mjeri čovjeka.

Literatura

- Castells, Manuel (1983) *The City and the Grassroots: a Cross-Cultural Theory of Urban Social Movements*. London: Edward Arnold
- Čaldarović, Ognjen (1989) *Društvena dioba prostora*. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.
- Čaldarović, Ognjen (2011) *Urbano društvo na početku 21. stoljeća*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Čaldarović, Ognjen i Šarinić, Jana (2017) *Suvremeni grad: javni prostori i kultura življenja, primjer Zagreba*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Dalicom.eu (2016) *Bandić opet na udaru: Visoke zgrade 'pojest će' novi muzej*. Dostupno na: <https://dalicom.eu/bandic-opet-na-udaru-visoke-zgrade-pojest-ce-novi-muzej/> (16. prosinca 2018).
- Harvey, David (2012) *REBEL CITIES: From the Right to the City to the Urban Revolution*. London New York: Verso
- Jukić, Tihomir, Vukić, Jana, Vukić, Feđa, Podnar, Ivana (2018) *Javni prostor središta Trešnjevke i Dubrave u Zagrebu: Kriteriji kvalitete i modeli preobrazbe*. *Prostor : znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*. 26 (55): 94-105
- Jutarnji.hr (2018) *Građani Novog Zagreba štite svoje zelenilo: Prosvjedovali jer ne žele trgovački centar umjesto zelene livade u Sigetu*. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/gradani-novog-zagreba-stite-svoje-zelenilo-prosvjedovali-fer-ne-zele-trgovacki-centar-umjesto-zelene-livade-u-sigetu/7940554/> (2.4.2019).
- Lefebvre, Henri (1974) *Urbana revolucija*. Beograd: NOLIT.
- Milas, Goran (2009) *Istraživačke metode u psihologiji idrugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Moghaddam, Mmashhadi Navid Seyed i Rafieian Mojtaba (2019)

- Tears and smiles in the urban protests against local decisions: searching for footprint of power in urban management (Evidence from Tehran). *Heliyon*. 5 (2) 1-30
- prvi.hr (2018) Da za park, NE za cestu: Potpisuje se peticija za očuvanje parka u Stonskoj ulici. Dostupno na: <https://www.prvi.hr/da-za-park-ne-za-cestu-potpisuje-se-peticija-za-ocuvanje-parka-u-stonskoj-ulici/> (1.4.2019).
- Šarinić, Jana i Čaldarović, Ognjen (2015) *Suvremena sociologija grada: Od urbane sociologije prema sociologije urbanog*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Tilly, Charles (2004) *Social movements, 1768-2004*. London: Paradigm Publishers
- www.geoportal.zagreb.hr (2018) GeoPortal Zagrebačke infrastrukture prostornih podataka. Dostupno na: <https://geoportal.zagreb.hr/Karta> (15.12.2018)
- www.glog.hr (2017) Prijedlog Udruge Glog za promjenu GUPa 2017. za Središće. Dostupno na: <http://www.glog.hr/2017/11/22/prijedlog-udruge-glog-za-promjenu-gupa-2017-za-sredisce/> (16. prosinca 2017).
- www.zagreb.hr (2016) Odluka o donošenju Generalnoga urbanističkog plana grada Zagreba (pročišćeni tekst). Dostupno na: <https://www.zagreb.hr/odluka-o-donosanju-generalnoga-urbanistickog-plana/89158> (15. prosinca 2017).
- zagreb.info (2018) Pobuna stanovnika Središća: Žele park, a ne prometnicu. Dostupno na: <https://www.zagreb.info/aktualno/zg/pobuna-stanovnika-sredisca-zele-park-a-ne-prometnicu/182330> (16. prosinca 2018).

Urban protests in Novi Zagreb: Why are Urban Protests Happening in Novi Zagreb? Public Space Endangerment Processes

Vlaho Kavain

Abstract

In recent years, Zagreb witnessed a rise in the numbers of urban protests. These protests were mostly related to the destruction of public spaces. The aim of this paper is to uncover a possible connection between the processes that endanger spaces (and consequently, public spaces) and the organization of urban protests which took place in the area of Novi Zagreb (New Zagreb). The purpose of this paper is to complement the existing knowledge of urban protests concerning New Zagreb. The presented thesis of this paper suggests that privatization, non-transparency of democratic decision-making about changes that are implemented into space, and inadequate planning endanger public spaces and are inducements for organizing protests. The paper presents the results of content analysis and observations of three urban protests in New Zagreb: 1. Bitka za Siget (Battle for Siget), 2. Da za park, ne za cestu (Yes for the Park, No for the Road) and 3. Sumrak gradnje u Središću - Središće za MSU (Twilight of Construction in Središće - Središće for MSU). The results of the content analysis establish that a certain process of endangering public spaces is present in the analyzed cases. However, in only one of the three cases, the aforementioned processes endanger public space, while others are associated with neglecting the citizens' needs and underdeveloped citizen participation. Field observations point to a possible link between the quality of public space and citizens' attachment to space. Inadequate media representation of the protests has also been indicated.

Keywords

Public space, privatization, inadequate planning, non-transparency, protests